

تأثیر مقررات بر استارت‌آپ‌ها

(تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۰۳/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۱/۰۹/۱۲)

ندا عبداللهی لاشکی^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی گرایش مریگیری کسب و کار دانشگاه تهران

سولماز جراحی

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی گرایش مریگیری کسب و کار دانشگاه تهران

چکیده

استارت‌آپ‌ها در اصطلاح و در رویه و عرف کنونی، آن دسته از شرکت‌های نوپا را می‌نامند که پس از طی مراحل خاص و قانونی، تاسیس و به فعالیتهای مشروع و قانونی می‌پردازند. با بررسی پیشینه تاسیس این شرکت‌ها، مشخص می‌گردد که طول عمر استارت‌آپ‌ها تقریباً ۲ الی ۳ دهه می‌باشد و ماهیت آنها نیز در قانون و عرف کشور ایران نیز کاملاً مشروعیت دارد و در راستای مقررات و قوانین نیز باید بیان داشت که قانون مستقل که مختص استارت‌آپ‌ها یا شرکت‌های نوپا و فعالیت‌های آنها باشد وجود ندارد و خلاء قانونی در این راستا حس می‌گردد ولیکن وجود برخی از قوانین از جمله قانون تجارت بخش شرکت‌ها، قانون تجارت الکترونیک، قانون ثبت اختراعات و غیره به کسب و کار استارت‌آپی کمک می‌کند و قواعد و مقررات مندرج در این قوانین قابل تسری به استارت‌آپ‌ها، نحوه تاسیس، انحلال و فعالیت آنها بوده و در راستای فعالیت استارت‌آپ می‌توان از این قوانین بهره جست.

واژگان کلیدی: استارت‌آپ، شرکت نوپا، نوآفرینی، ثبت شرکت‌ها، ایده و نوآوری، اختراع

مقدمه

استارت آپ Startup کوتاه شده Startup Company بوده و به معنی شرکت نوپا یا شرکت نوآفرین می باشد (منبع جواد میرشکاری). برای اینکه یک فعالیتی را استارتاپ تلقی کنیم باید همراه با یک ایده نو باشد که یا تاکنون ارائه نشده و یا اگر هم ارائه شده به صورت پست و نامرغوب ارائه شده است. بیشتر استارتاپ ها با عنصر تکنولوژی و فناوری همراه هستند و هدفشان این است که به سرعت بازارها را تسخیر نمایند و یا حتی دنیا را تغییر دهند و فی الواقع سرعت در پیشرفت در استارتاپ ها رکن مهمی می باشد. استارتاپ ها یا کمپانی های نوپا مذکور در این پژوهش برای مقاصد گوناگون و متفاوتی می تواند باشد ولیکن قصد اصلی ایده پردازان آن پول درآوردن می باشد و هیچ کس بدون قصد پول درآوردن استارتاپ نمی زند. مع الوصف می توان بیان داشت که یکی از خصوصیات مهم استارت آپ ها رشد سریع آن است البته مشروط بر آنکه با شکست مواجه نگردد و رسیدن استارتاپ به سود برابر است با موفق بودن آن استارت آپ.

بخش اول: نگاهی به پیشینه استارت آپ

اولین استارتاپها در دهه اول ۱۹۰۰ میلادی شروع به کار کردند و بدین طریق میباید که بنیانگذار استارتاپ اصولاً علاقه و تمایلی بر این ندارد که بخواهد برای اشخاص یا ارگانی کار نماید فلذا قصد را بر آن می گذارد که خود کسب و کاری راه اندازی نماید و از آن طریق به سود و درآمد برسد فلذا فی الواقع مدیریت و اداره امور خویش را خود بر عهده بگیرد، مع الوصف ایده استارتاپ چندان قدیمی نبوده و تقریباً حدود دو دهه از عمر آن می گذرد و اکثر افراد در کسب و کارها از آن استفاده می کنند و پیشرفت استارت آپ ها بر اساس اصول علمی بوده و تبلیغات و فروش آن ها نیز بر اساس مبانی علمی روز صورت می گیرد.

بند اول: نحوه تشکیل یا تاسیس استارت آپ

زمانی که واژه استارتاپ را به معنای شرکت های نوپا ترجمه می نمایم باید به واژه "شرکت" دقت نموده و به این نکته توجه نمایم که شرکت در قانون ایران چند نوع بوده و چه قوانین مخصوص و مرتبطی دارد؟. واژه شرکت و انواع آن در قانون تجارت ایران توضیح و تشریح گردیده و الزامات و قوانین آن نیز کاملاً بیان گردیده است با این تفاسیر بیان می داریم که در راستای درک بهتر مطلب باید به قانون تجارت رجوع کرد. اقسام و انواع شرکت های تجاری نیز در ماده ۲۰ قانون

تجارت معین گردیده است که عبارتند از شرکت سهامی عام و خاص، شرکت با مسئولیت محدود، شرکت تضامنی، شرکت مختلط غیر سهامی، شرکت مختلط سهامی، شرکت نسبی، شرکت تعاونی تولید و مصرف، فلذا با بررسی این ماده قانونی مشخص می گردد که شرکت نوپا در این ماده قید نگردیده است؛ به عبارت دیگر قانونگذار در قانون تجارت شرکتهای نوپا که در این پژوهش تحت عنوان استارتآپها بررسی می گردد را پیش بینی نکرده است و علت آن نیز بدین دلیل است که طول عمر استارتآپها همانطور که در مطالب فوق بیان گردید دو دهه می باشد در صورتی که قانون تجارت ایران مصوب سال ۱۳۴۳ می باشد بدین معنی که قانون تجارت ایران قبل از ظهور استارتآپها تصویب گردیده است فلذا از آنجایی که قانون خاص و مستقلى برای استارتآپها وضع نگردیده است ساز و کار دقیق فعالیت آنها را مشخص نماید فلذا توصیه و پیشنهاد می گردد که قبل از تاسیس استارتآپها، شرکت های فوق الذکر، دامنه فعالیت آنها و قوانین مرتبط با آنها کاملاً مورد تحقیق و بررسی قرار گیرد و پس از آن استارت آپ مورد نظر را در قالب یکی از شرکت های مارالذکر تشکیل و تاسیس گردد. بعبارت دیگر ایده مورد نظر و شرکت نوپای خود را به عنوان زیر مجموعه یکی از شرکت های مندرج در ماده ۲۰ قانون تجارت ثبت نموده و حوزه فعالیت خویش را مشخص نمایند و اولین گام در این مسیر نیز، تهیه اساسنامه و ثبت شرکت (استارت آپ) می باشد که در اساسنامه تنظیمی و تهیه شده مواردی از قبیل نوع شرکت، نام شرکت، نوع فعالیت، تعداد شرکا و سهامداران، مدت فعالیت، تابعیت و آدرس شرکت و اطلاعاتی از این قبیل درج می گردد و پس از تایید و ثبت نهایی و در صورت لزوم اخذ مجوزهای لازم از مراجع ذیصلاح، جنبه قانونی پیدا کرده و می توانند فعالیت خویش را آغاز نمایند. لازم به ذکر است که همانطور که در مطالب فوق بیان گردید استارتآپها در ماده ۲۰ قانون تجارت پیش بینی نگردیده اند و لذا می توان آنها را شرکت نام گذاری نمود ولیکن آنها را به عنوان زیر مجموعه یکی از شرکت های مندرج در ماده ۲۰ باید به حساب آورد. مضافاً اینکه برای ثبت شرکت نوپا، موسسین باید یکی از شرکت های مندرج در ماده ۲۰ قانون تجارت را انتخاب نموده و مراحل تاسیس آن شرکت را از طریق اداره ثبت شرکتهای انجام دهند و در حال حاضر اکثر شرکت های نوپا در قالب شرکت سهامی خاص و شرکت با مسئولیت محدود به ثبت می رسند؛ زیرا در شرکت با مسئولیت محدود و شرکت سهامی، اگر شرکت بدهی بالا بیاورد اموال شخصی

شرکا درگیر نمی شود، در صورتی که در انواع دیگر شرکت ها مثل شرکت تضامنی و... زمانی که شرکت بدهی بالا می آورد در راستای تسویه بدهی شرکت علاوه بر اموال و سرمایه شرکت از سرمایه شخصی شرکا نیز برای تسویه بدهی استفاده می گردد و طلبکاران در راستای وصول طلب خویش می توانند بر علیه سهامداران اقامه دعوا نموده و حتی در صورت صلاحدید مقام قضایی اموال شخصی شرکا سهامداران را نیز توقیف نمایند و از این طریق به طلب خود برسند ولیکن در شرکت با مسئولیت محدود و شرکت سهامی طلبکاران برای رسیدن به طلب خود نمی توانند اموال شخصی شرکا و سهامداران را توقیف نمایند و به اندازه اموال و سرمایه شرکت است که می توانند اقدام و طرح دعوا نمایند. قوانین و مقررات مرتبط با شرکت با مسئولیت محدود و سهامی به ترتیب در مواد ۹۴ الی ۱۱۵ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۲/۱۳ و ماده ۱ الی ۳۰۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۴ بیان گردیده است و عدم رعایت قوانین و مقررات مرتبط با این شرکت ها ممکن است هم منجر به فیلتر شدن سامانه و هم صدور حکم قضایی و منع استارت آپ گردد که در بند بعدی تشریح خواهد گردید.

بند دوم: انحلال استارت آپ و منع فعالیت استارت آپ ها

انحلال شرکت به معنای پایان عمر آن شرکت می باشد و برای پایان عمر شرکت، باید اموال شرکت بین شرکا و سهامداران و بین طلبکاران تقسیم گردد بدین معنا که بدین معنا که در وهله نخست طلب طلبکاران را از اموال و دارایی شرکت پرداخت نمایند و پس از آن آنچه باقی مانده است را بین شرکا و سهامداران به نسبت سهمشان تقسیم نمایند و کلیه امور مربوط به انحلال شرکت های نوپا نیز می بایست با رعایت مقررات مندرج در ماده ۱۱۴ قانون تجارت صورت گیرد. به طور کلی پایان دادن به عمر و فعالیت استارت آپ ها به دو طریق صورت می گیرد که عبارتند از: (۱) یا بنا به تصمیم اعضا شرکا و (۲) یا به حکم دادگاه است. فرض اول بدین معناست که شرکا و سهامداران به اتفاق هم تصمیم می گیرند که فعالیت را ادامه ندهند و شرکت را منحل نمایند و فرض دوم نیز زمانی رخ می دهد که مرجع قضایی و دادگاه حکم بر عدم فعالیت و ممنوعیت فعالیت شرکت های نوپا را صادر می نمایند؛ غیرقانونی بودن فعالیت، فعالیت هایی که ممنوعیت شرعی دارند، و نداشتن مجوز مجوز از جمله مواردی است که منجر به انحلال شرکت ها خواهد شد بدین ترتیب که آن دسته از فعالیت هایی که از لحاظ شرع مقدس اسلام و یا قانون جایز نبوده و

مشروعیت نداشته باشند منجر می گردد که حکم بر عدم فعالیت این نوع استارتاپ ها صادر گردد مثلاً در فرضی که استارتاپی ثبت گردد و موضوع فعالیت آنها فروش و پخش مواد الکلی یا مواد مخدر باشد علاوه بر اینکه ضمانت اجرای کیفری و مجازات برای این نوع شرکت ها در نظر گرفته می شود حکم بر ممنوعیت فعالیت این شرکت های نوپا نیز صادر می گردد که منجر به انحلال و عدم فعالیت این شرکت ها می گردد زیرا مواد مخدر و الکلی نه تنها مشروعیت شرعی ندارد بلکه مشروعیت قانونی نیز ندارد و به عبارت دیگر هم شرعاً و هم قانوناً این نوع فعالیت ها ممنوع و پیگرد قانونی دارد فلذا این نتیجه اخذ میگردد که موضوع فعالیت استارتاپ ها نباید مخالف شرع مقدس اسلام و قوانین ایران باشد.

بخش دوم: مشروعیت فعالیت استارتاپ ها

واژه «مشروعیت» به معنای قانونی بودن یا طبق قانون بودن است (عالم عبدالرحمان، ۱۳۹۰) در این بخش قصد بر آن است تا مشروعیت استارتاپ ها در قوانین ایران و عرف مورد بررسی قرار دهیم؛ بدین معنی که آیا استارتاپ ها در قانون و عرف ایران به رسمیت شناخته شده اند یا خیر؟ و آیا فعالیت و ماهیت استارتاپ ها مطابق قانون و عرف و اخلاق حسنه و نظم عمومی ایران میباشد یا خیر؟ زیرا بر اساس قاعده و اصلی که در حقوق و قانون ایران وجود دارد قراردادهای منعقد فیما بین طرفین، فعالیت ها، مشاغل و... باید طبق قانون بوده و بر خلاف اخلاق حسنه و نظم عمومی جامعه نباشند و حتی در این راستا، اصل بیست و هشتم قانون اساسی کشورمان مقرر می دارد؛ «هرکس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیز برگزیند» مع الوصف با بررسی این اصل از قانون اساسی استنباط می گردد علاوه بر اینکه اشخاص در انتخاب فعالیت و شغل خویش آزاد هستند ولیکن مصالح عمومی جامعه، اخلاق حسنه و نظم عمومی، و حقوق دیگران نیز باید مورد توجه قرار گیرد و هیچ گونه تجاوز و یا لطمه ای به موارد ذکر شده صورت نگیرد. مع الوصف و با این تفاسیر مشروعیت یا عدم مشروعیت فعالیت استارتاپ ها در قوانین موضوعه و عرف ایران مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد که ذیلاً و در دو بند جداگانه مورد تشریح و تفسیر قرار می گیرد.

بند اول: مشروعیت فعالیت استارتاپ ها در قوانین

شرکت نوپای استارتاپ ها گرچه از جمله فعالیت هایی محسوب می گردد که به صورت گروهی

است ولیکن شرکت تجاری نیست و قواعد متفاوتی نسبت به شرکتهای تجاری دارد و در واقع در قوانین ایران استارت‌آپ هنوز به عنوان قالب مجزایی از شرکت نیست و عملاً ثبت استارت‌آپ در قالب یکی از شرکتهای تجاری صورت می‌گیرد و هر کدام از شرکت‌های مندرج در ماده ۲۰ قانون تجارت با قصد و منظور خاصی تاسیس می‌گردد و هر کدام کارایی مخصوص به خود را دارد و لذا قبل از اقدام به تاسیس شرکت‌های نوپا مطالعه اجمالی و کافی مرتبط با شرکت‌های فوق‌الذکر از قانون تجارت صورت گیرد و پس از آن با تطبیق استارت‌آپ و فعالیت مد نظر خود با شرکت‌های مندرج در قانون تجارت تصمیم‌گیری و نتیجه‌گیری گردد، همانطوری که در مطالب فوق بیان گردید گرچه استارت‌آپ‌ها در قانون تجارت به رسمیت شناخته نشده و الزامات و بایدها و نبایدهای آن در قانونی مستقل و جداگانه مورد بررسی قرار نگرفته است ولیکن در حال حاضر و عملاً در بیشتر موارد به عنوان زیر مجموعه شرکتهای تجاری و در قالب شرکت سهامی و شرکت با مسئولیت محدود به ثبت می‌رسند فلذا و با این وصف بیان می‌داریم که استارت‌آپ‌ها عملاً در رویه موجود به رسمیت شناخته شده و دارای مشروعیت کامل می‌باشند و تنها در فرض فعالیت‌های غیرقانونی و غیر مشروع منجر به انحلال استارت‌آپ خواهد شد.

بند دوم: مشروعیت فعالیت استارت‌آپ در عرف

در بند قبل مشروعیت فعالیت استارت‌آپ‌ها را در قانون و رویه مورد بررسی قرار دادیم و در این بند نیز به بررسی همان موضوع در عرف می‌پردازیم. عرف در اصطلاح خاص حالتی است که به هنگام روبرو شدن با رویداد خاصی رعایت قاعده‌ای بین مردم مرسوم شود و این رسم چنان قوت گیرد که به اعتقاد آنها الزام‌آور باشد پس فرق بررسی موضوع فوق‌الذکر در این است که: اگر دنبال مشروعیت فعالیت استارت‌آپ‌ها در آن دسته از منابع مکتوب و نوشته شده‌ای باشیم که توسط قانون‌گذار و پس از طی مراحل و تشریفات وضع و تصویب گردیده باشد قانون خواهد بود، حال اگر بررسی فعالیت استارت‌آپ‌ها بر اساس قاعده مرسوم بین مردم باشد عرف خواهد بود. لازم به ذکر است که پیش از تصویب قانون، عرف بر رابطه میان آدمیان حاکم بوده و منبع اصلی قانون را می‌توان عرف تلقی کرد فلذا عرف و قانون از هم جدا نمی‌باشند و رابطه بسیار تنگاتنگی با هم دارند فلذا با این وصف بیان می‌داریم که مرتبط بودن قانون و عرف به هم باعث گردیده که آن دسته از فعالیت‌هایی که در قانون ایران به رسمیت شناخته شده و حکم بر جواز آن داده است

مورد قبول و پذیرش در عرف نیز خواهد بود مع الوصف طبق این قاعده و اصلی که وجود دارد از آنجایی که فعالیت استارتاپ در قانون به رسمیت و مشروعیت شناخته شده است، بنابراین در عرف نیز مورد پذیرش است و هم اکنون نیز در عرف ایران استارتاپ‌ها در بین مردم مورد پذیرش و مقبولیت قرار گرفته است.

بخش سوم: قوانین و مقررات در رابطه با استارتاپ‌ها

منظور از قانون در اصطلاح عبارت است از احکام و مقررات الزام آور که توسط مقامی که اختیار قانونگذاری دارد و به موقع اجرا گذارده شود و از آنجایی که هر شغل و فعالیت اقتصادی باید در چارچوب از قوانین و مقررات باشد فلذا فعالیت استارتاپ‌ها نیز از این اصل و قاعده مستثنا نیستند و فعالیت استارتاپ‌ها نیز باید در چهارچوب قوانین و الزامات و بایدها و نبایدهای آن باشد علی‌الخصوص که طی سالهای اخیر فعالیت شرکت‌های نوپا بسیار رشد پیدا کرده است فلذا نیاز به قوانین، بسیار احساس می‌گردد زیرا استارتاپ‌ها هم باید نسبت به حقوق خود آگاه و مطلع باشند و هم نسبت به حقوق اشخاصی که به طرفیت آنها وارد معامله می‌گردند باید اطلاعات جامع و مختصری داشته باشند علاوه بر آن باید اطلاعات کامل و دقیقی از فعالیت‌هایی که قصد بر انجام آن دارند به انضمام چارچوب‌ها و بایدها و نبایدهای فعالیت‌های خویش را نیز مطلع باشند مع الوصف شخص یا اشخاصی که قصد راه اندازی استارتاپ را دارند باید پیش از تاسیس استارتاپ و انجام فعالیت‌های خویش، بر الزامات و قوانین این استارتاپ‌ها تسلط کافی داشته باشند. به طور کلی در قانون ایران قانون مستقل که مختص این نوع شرکت‌ها باشد وجود ندارد ولیکن برخی از قوانین وجود دارند که به کسب و کار این شرکت‌ها کمک می‌نماید از قبیل؛ قانون کار، قانون تامین اجتماعی، قانون تجارت الکترونیک، قانون تجارت بخش شرکت‌ها، قانون ثبت اختراعات، قانون مالیاتهای مستقیم، قانون مالیات بر ارزش افزوده، قانون برگزاری مناقصات و... این قوانین الزامات و چارچوب‌های شرکتهای مورد پژوهش را صراحتاً بیان می‌دارند ولی قواعد و مقررات مندرج در آنها قابل تسری به استارتاپ‌ها و فعالیت آنها می‌باشد زیرا قوانین فوق‌الذکر در راستای حمایت از مشاغل و فعالیتهای مشروع و قانونی در کشورمان بوده و الزامات مرتبط با آن فعالیت‌ها را نیز مقرر می‌دارد و از آنجایی که با توجه به مطالب فوق‌الذکر بیان داشتیم که فعالیت استارتاپ‌ها در قانون و عرف ایران به رسمیت شناخته شده است فلذا این قوانین را بر استارتاپ‌ها

و فعالیتشان تسری داده و از آنها استفاده می‌گردد گر چه قانونی تحت عنوان قانون تشکیل استارت‌آپ‌ها یا قانون انحلال استارت‌آپ‌ها یا غیره وجود ندارد که قواعد و مقررات استارت‌آپ را صراحتاً مشخص و مقرر نماید ولیکن وجود برخی از قوانین در تاسیس، فعالیت، انحلال و غیره کمک شایانی به موسسین استارت‌آپ‌ها خواهد نمود.

نتیجه‌گیری

اطلاع از قوانین و الزامات قانونی بسیار مهم و تاثیرگذار در فعالیت و سرنوشت استارت‌آپ‌ها می‌باشد و شخص یا اشخاص قبل از ثبت استارت‌آپ خویش بهتر است که به حقوق و تکالیف خویش قوانین و بایدها و نبایدهای فعالیت خویش مسلط و آگاه باشند به عبارت دیگر باید بیان داشت که مبنای قانونی ثبت شرکت، قانون تجارت می‌باشد و به نظر می‌رسد که پیش از اقدام به ثبت شرکت مروری بر قانون تجارت و اصلاحیه‌های آن صورت گیرد تا اطلاعاتی راجع به بایدها و نبایدها و الزامات قانونی شرکت‌ها کسب نماید درغیراینصورت ممکن است عواقب بسیار زیان‌آور و خسارت‌باری را به بار آورد و تمام سرمایه و زحمات آنها هدر رفته و نهایتاً منجر به بی‌انگیزگی و افسردگی کارآفرینان و یا موسسان استارت‌آپ‌ها گردد مضافاً اینکه در مواردی نیز ممکن است موسسان استارت‌آپ‌ها علیرغم ایده و یا نیت خیری که داشته‌اند به دلیل عدم اطلاع و علم از قانون به جرایمی که از آن مطلع نیستند محکوم گردیده و بنا به حکم مرجع قضایی به مجازات محکوم گردند و حتی جهل و عدم اطلاع از قانون نیز منجر به براءت و عدم مسئولیت آنها نخواهد گردید زیرا در قانون ایران و در قانون مجازات ایران قاعده‌ای تحت عنوان «جهل به قانون مانع مسئولیت نیست» وجود دارد که با استناد به این اصل و قاعده شخص مسئول اعمال خویش بوده و ضمانت اجرای کیفری و حقوقی بر وی بار می‌گردد.

منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

۱. افجه، سید علی اکبر (۱۳۸۵). مبانی فلسفی و تئوری های رهبری و رفتار سازمانی، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سمت.
۲. آغاز، عسل (۱۳۸۷). "رهبران تحول آفرین، بنیان ایجاد تغییر و تحول در سازمان ها". آموزش هماهنگ، مؤسسه مطالعات بهره وری و منابع انسانی، شماره ۲۰۵-۲۰۶-۲۰۷، ص ۳.
۳. ترنینکو، جان، زوسمن، آلا و زلاتین، بوریس (۱۳۸۸). TRIZ نوآوری نظام یافته در استارت آپ ها. مترجمان: مصطفی جعفری، امیر حسین فهیمی، رضا مورعی و سید حسین اصولی، چاپ چهارم، انتشارات رسا.
۴. دانشگر، علی (۱۳۹۰) رابطه بکارگیری فناوری اطلاعات با بهره وری منابع انسانی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
۵. دفت، ریچارد دال (۱۳۸۸). تئوری و طراحی سازمان در استارت آپ ها. مترجمان: علی پارسائیان و سید محمد اعرابی، جلد دوم، چاپ ششم، تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.
۶. دهقان نجم، منصور (۱۳۸۸). "مدیریت دانش و نقش آن در نوآوری سازمانی"، ماهنامه مهندسی خودرو و صنایع وابسته، سال اول، شماره ۱۰، ص ۱۴۸.
۷. رهنورد، فرجه اله (۱۳۸۷)، عوامل مؤثر بر ارتقای عملکرد سازمان های بخش دولتی ایران. پژوهشنامه مدیریت، سال هشتم، شماره ۴ (پیاپی ۳۱)، ص ۷۹.
۸. زالی، محمد رضا (۱۳۷۷). «رهبری تحول آفرین»، مصباح، سال هفتم، شماره ۲۵، صص ۱۳۳-۱۳۴.
۹. سرمد، زهره؛ عباس بازرگان و الهه حجازی (۱۳۸۰). همه چیز درباره استارت آپ ها، تهران: آگاه.
۱۰. سیادت، سید علی و مرضیه مختارپور (۱۳۸۴). «مدیریت و رهبری با هوش سیاسی»، مدیریت، شماره ۱۰۵-۱۰۶، صص ۸۵-۸۸.
۱۱. صمدآقایی، جلیل (۱۳۸۵). خلاقیت جوهره کارآفرینی، چاپ دوم، تهران: مرکز

کارآفرینی دانشگاه تهران.

۱۲. عاشقی اسکویی (۱۳۹۰). مدلی برای کارآفرینی استراتژیک مبتنی بر حاکمیت شرکتی در کسب و کارهای تولیدی ایران. پایان نامه دکتری. دانشگاه علامه طباطبائی.

۱۳. کلاتری، خلیل (۱۳۸۸) مدل سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی (با برنامه SIMPLIS - LISREL). تهران؛ فرهنگ صفا

۱۴. موغلی، علیرضا (۱۳۸۲). "طراحی الگوی رهبری تحول آفرین در سازمان های اداری ایران". دانش مدیریت، شماره ۶۲، صص ۶۱-۸۰.

۱۵. میرفخرالدینی، سیدحیدر، حاتمی نسب، سید حسن، طالعی فر، رضا، کنجکاو منفرد، امیر رضا. (۱۳۸۹) مدیریت دانش نوآوری دانش و عملکرد نوآوری در شرکت های کوچک و متوسط، چشم انداز مدیریت بازرگانی، - شماره ۳۵، صص ۱۰۳-۱۱۸.

۱۶. الوانی، سید مهدی (۱۳۸۹). مدیریت عمومی استارت آپ ها، چاپ چهلیم، تهران: انتشارات نی.

۱۷. همل، گری (۱۳۸۱). سازمان ها و شرکت ها خود را از نو بیافرینند، مترجم: محمد علی طوسی، تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی.

۱۸. یوکل، گری (۱۳۸۲). مدیریت و رهبری در سازمان ها و شرکت های نوپا، مترجمان محمد علی ازگلی و قاسم قنبری، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه امام حسین.

(ب) منابع لاتین

۱۹. Antonakis, J., Ciancioli, T.A. & Strenberg, R. (۲۰۰۴). leadership; Past, Present & Future. IN John Antonakis, Anna T.Cianciolo, Robert Strenberg (۲۰۰۴). The Nature of Leadership. Prentice Hall.

۲۰. Barney JB (۱۹۸۶). Strategic factor markets: Expectations, luck and business strategy. Manag Sci; ۳۲ (۱۰) : ۱۲۳۱-۴۱.

۲۱. Bass, B. M. (۱۹۸۵a). Leadership and performance beyond Expectations. New York : The Free Press : pp۲۴-۳۲.

۲۲. Bass, B. M., Riggio, R E. (۲۰۰۶). Transformational Leadership.

- Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, N J: p۳.
۲۳. Boenke, K., Bontis, N., Distefano, J.J. & Distefano, A.C. (۲۰۰۳). "Transformational Leadership", leadership and Organizational Journal, Vol. ۲۱, No. ۵, pp. ۵-۶.
۲۴. Darroch, J. ۲۰۰۵. Knowledge management, innovation and firm performance. Journal of Knowledge Management, ۹: ۱۰۱-۱۱۵.
۲۵. Davis, C.D. (۲۰۰۳). "Organizational innovation: the role of top management in different stage of innovation implement, In college of management", Vol. ۲۵, pp. ۱۶.
۲۶. Dewett, T. (۲۰۰۴). "Employee creativity & The Role of Risk", European Journal of Innovation Management, Vol ۷, No ۴, pp. ۲۵۷-۲۵۸-۲۶۲
۲۷. Duncan Kitchen, p.(۲۰۱۰). An Introduction to Organizational Behaviour for Managers and Engineers. Burlington, Jordan Hill: p ۱۳۰.
۲۸. Fernandes K, Raja V, Whalley A (۲۰۰۶). Lesson from implementing the balanced scorecard in a small and medium size manufacturing organization. Technovation ; ۲۶: ۶۲۳-۶۳۴